

Міністерство освіти та науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної педагогіки
Кафедра загальної та практичної психології

Кваліфікаційна робота
(магістра)
з теми **«ПРОГНОЗУВАННЯ У СТРУКТУРІ
КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛІДЕРІВ»**

Виконала: здобувачка вищої освіти
Ps1-M23z групи
спеціальності: 053 Психологія
(заочна форма здобуття освіти)
Віта СТИХУН

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної
та практичної психології
Наталія ГОНЧАРУК

Рецензент:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та практичної
психології
Юлія ДАНЧУК

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОГНОЗУВАННЯ ЯК ЦІЛЕМОТИВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ ЛІДЕРСТВА	
1.1. Психологічний аналіз прогнозування як наукового поняття	7
1.2. Роль прогнозування у структурі комунікативної діяльності	13
1.3. Прогностичні здібності лідерів як запорука ефективної організації комунікативної діяльності.....	20
Висновки до розділу 1.....	25
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ У СТРУКТУРІ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
2.1. Експериментальне дослідження прогностичних здібностей	27
2.2. Порівняльний аналіз здатності до прогнозування в осіб із високими і низькими лідерськими якостями	32
Висновки до розділу 2.....	46
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОГНОСТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ЛІДЕРІВ	
3.1. Основні напрями формування здатності до прогнозування як структурного компонента комунікативної діяльності	49
3.2. Змістові аспекти формувального експерименту з розвитку здатності до прогнозування	51
Висновки до розділу 3.....	66
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	80

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Одним із основних завдань інституту лідерства є формування здатності приймати рішення з урахуванням часо-просторової перспективи. Передбачення результату дії є необхідним чинником, який попереджає організаторські помилки та спрямовує на досягнення мети ефективним і правильним шляхом. Формування знань про майбутнє базується не лише на інтуїції, а й на здатності здійснювати мисленнєвий аналіз конкретної ситуації. Під час аналізу лідер ураховує міру активності учасників комунікативної ситуації, вибірковість середовищних впливів, спрямованість та мотиви поведінки, здібності, інтелектуальний потенціал.

Важливим у прогнозуванні є вміння уникати негативних обставин та перешкод. Ця здатність дає змогу членам групи знаходити обхідні шляхи психотравмувальних ситуацій та бути готовим дати опір негативним впливам.

Відомо, що прогнозування як психологічний феномен у літературі було досліджено недостатньо. Водночас, є теоретичні та експериментальні розвідки, які описують окремі аспекти цього питання. А саме, вивчено: прогнозування розвитку особистості як наукова проблема (С. Максименко В.Я. Матвієнко); моделі і методи прийняття прогностичних рішень (Н.М. Гаркуша, О.О. Горошанська, О.В. Цуканова); прогнозування у різних видах діяльності (І.І. Борисенко, С.В. Глівенко, Н.Т. Гончарук, Б.Є. Грабовецький, Н.В. Дикань, О.П. Євсюков, М.О. Соколов, Г.М. Калетнік, О.Г. Кубай, Д.М. Летучий, А.Г. Мазур, О.М. Теліженко, О.В. Тімченко); психологічне забезпечення прогнозування соціальних процесів (Т. Данилова, В. Жовтянська, О. Кухарук, О. Малхазов, Є. Резвих, О. Суший); прогнозування та програмування соціально-психологічного розвитку (М.Т. Пашута, О.В. Романенко Н. Сеген); прогностичні вміння в структурі професійної діяльності майбутніх психологів (Г.А. Кошонько, О.О. Поробок).

Важливу роль прогнозування відіграє у лідерстві та управлінській діяльності. Саме тому дослідження лідерства як психологічного феномену є

важливим у контексті цієї проблеми. Зокрема, було вивчено психологічні моделі лідерства і керівництва (В.Б. Говоруха, Б.В. Літовченко, М.С. Орлів, Ю.Є. Петруня, А.В. Черкаський, В.Т. Шатун); проблеми розвитку лідерських якостей у здобувачів вищої освіти (Б.Р. Головешко, К. Демчук, А. Іващенко, І. Кежковська, І. П. Краснощок, А. І. Куриця); теорію і методику формування лідерських якостей особистості (Д.В. Алфімов, Л.В. Борщ, С.А. Гармаш, О.Е. Гашуліна, Н.М. Гончарук, Н.Г. Діденко, К. В. Комарова, С.П. Коляда, О.О. Нестуля, О.А. Стефанова), лідерські компетентності керівників-лідерів у сфері управління (Н.Т. Гончарук, Я.В. Кобушко, Е.М. Макаренко, А.М. Михненко, Т.В. Підлісна, О.Ю. Стоян, К.В. Таранюк); стиль управління та роль лідерства у подоланні криз (Л.І. Скібіцька, В.В. Матвеев, В.І. Щелкунов, С.М. Подреза); розвиток лідерського потенціалу (Є. Барань, Л. Бізо, В.В. Бондаренко, Т.В. Гура, І. Ібрагімова, О. Кікоть, А.Є. Книш, О.С. Пономарьов, О.Г. Романовський, Т. Федорів).

Як бачимо, дослідники вивчали різні аспекти лідерського прогнозування. Найбільше експериментальних розвідок стосувалось аналізу механізмів імовірнісного прогнозування у дітей з особливостями розвитку. Це є важливим для практичної психології, адже вивчення операції прогнозування в умовах невротичних розладів передбачає бачення специфічних механізмів, які виключають з рівня свідомості небажані події й виявляють орієнтування на емоційно сприятливі.

Прогнозування як психологічний феномен у психології описується терміном «антиципація». Антиципація означає передбачення, прогнозування у структурі діяльності. На комунікативному рівні вона виступає як стратегія поведінки у конкретній комунікативній ситуації й передбачає орієнтування у часі, просторі та умовах. Психологічні дослідження свідчать, що прогнозування є важливим засобом комплексного аналітичного впливу на комунікативну ситуацію. Внаслідок цього впливу попереджаються труднощі, не допускаються недоліки, що в кінцевому результаті сприяє досягненню поставленої мети. Вивчення передового досвіду практичних психологів з обраної проблеми дають

підстави стверджувати про її актуальність та ефективність. Тому для кваліфікаційного дослідження була обрана тема «Прогнозування у структурі комунікативної діяльності лідерів».

Мета дослідження: теоретико-експериментальне обґрунтування прогнозування як основи формування лідерських якостей.

Об'єкт дослідження: прогнозування у структурі комунікативної діяльності.

Предмет дослідження: психологічні умови і психотехнології формування здатності до прогнозування як основи розвитку лідерських якостей.

Завдання:

1. Вивчення психолого-педагогічної літератури з проблеми, узагальнення теоретичних підходів до проблеми прогнозування комунікативної ситуації.

2. Аналіз прогнозування як основи формування лідерських якостей.

3. Розроблення методики вивчення прогнозування комунікативної ситуації як психологічного феномену.

4. Дослідження особливостей та механізмів прогнозування комунікативної ситуації у соціометричних лідерів і популярних.

5. Визначення шляхів формування здатності до прогнозування комунікативної ситуації.

Наукова новизна: Дослідження полягає у визначенні впливу здатності до прогнозування на формування лідерських якостей та ефективність лідерської стратегії.

Теоретичне значення: Матеріали кваліфікаційної роботи розширюють теоретичну та емпіричну базу загальної та практичної психології, здійснюючи внесок у теорію системного підходу в психології як основного інструменту пізнання психіки, Отримані результати доповнюють наукові уявлення про механізм антиципації даними про відмінності цього процесу у людей з різним соціальним статусом.

Практична значущість: Методичні розробки і рекомендації, подані у кваліфікаційному дослідженні, можуть бути використані у діяльності практичних психологів у ході психоконсультування, психодіагностичної та психокорекційної роботи, а також при викладанні курсу «Практична психологія» у середніх спеціальних та вищих закладах освіти.

Експериментальна база: Дослідження проводилось зі студентами 1-3 курсів факультету спеціальної освіти, психології і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Апробація роботи. Результати дослідження обговорювалися на засіданні кафедри загальної та практичної психології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та студентській науковій конференції. Матеріали дослідження висвітлено в 1 науковій публікації.

Структура роботи: Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

Результати вивчення стану розробленості проблеми прогнозування у психологічній літературі дають підстави для наступних висновків:

1. Теоретичний аналіз наукових праць вказує на те, що прогнозування є ключовим елементом лідерських якостей, адже воно дозволяє передбачати розвиток комунікативних сценаріїв і запобігати можливим негативним наслідкам.

Прогнозування – це процес передбачення майбутнього, що базується на аналізі тенденцій і закономірностей розвитку комунікативної ситуації. Воно може бути інтуїтивним (опирається на інтуїцію) або пошуковим (зумовленим наявною інформацією). Основною метою прогнозування є формування прогнозу – науково обґрунтованого прогностичного судження, яке описує майбутній стан об'єкта, можливості альтернативних шляхів реалізації завдань і терміни їх виконання. У психології для позначення цього явища використовується термін «антиципація» – вона охоплює процеси виявлення майбутніх подій, їх результатів і наслідків, а також відповідає за планування дій, спрямованих на досягнення бажаного результату. Прогнозування, яке є ключовим для успішного здійснення комунікативної діяльності, змінює базову роль у структурі комунікативної ситуації, виконуючи функцію орієнтування. Воно охоплює різні рівні психіки: субсенсорний, сенсомоторний, перцептивний, рівень уявлень, мовленнєво-мисленнєвий. Прогностична діяльність проходить у своєму розвитку три основні етапи: а) озвучення проблеми, визначення мети, виокремлення завдань комунікативної діяльності; б) постановка гіпотези, що описує наявні умови та, на їх основі, окреслює шляхи розв'язання проблеми; в) перевірка висунутих прогнозів. Найвищим рівнем сформованості якості є прогностична компетентність – здатність з високою вірогідністю передбачати наслідки і перебіг подій. Прогностична компетентність є високою у тих, хто обирає адаптивні стратегії розв'язання проблемних ситуацій.

Аналіз лідерства як психологічного поняття описує його як соціально-психологічний феномен, що окреслює психологічну та соціальну природу управлінських функцій. Аналіз лідерства уможлиблює виокремити такі основні його характеристики: аналітичні здібності, вміння планування, прогнозувати позитивні та негативні наслідки подій, приймати ефективні рішення, реалізувати повноваження і спрямовувати діяльність інших людей на досягнення поставлених цілей.

2. Дані експериментального вивчення здатності до прогнозування комунікативної ситуації у студентів, схильних до лідерства, дозволили зробити такі висновки:

Аналіз розподілу здобувачів вищої освіти різних курсів за соціометричним статусом засвідчив стабільну закономірність щодо розподілу статусних категорій у груповій структурі. За даними соціометрії з'ясовано переважання популярних ((36,3%) і малопопулярних (37,5%) статусних категорій. Менший відсоток складають лідери (14,5%) та ізольовані (11,7%).

Дані дослідження прогностичної компетентності вказує на те, що вона зростає з підвищенням соціометричного статусу. Оцінка її загального показника уможлиблює стверджувати, що у здобувачів вищої освіти з високим соціометричним статусом рівень прогностичної компетентності є вищим (84%), ніж у респондентів ін. статусних категорій: популярних (71%); малопопулярних (59%); ізольованих (43%). Разом з тим, аналіз різних компонентів прогностичної компетентності (особистісно-ситуативного, просторового, часового) вказує на відмінності у показниках.

Зокрема, особистісно-ситуативна прогностична компетентність у здобувачів-лідерів є вдвічі вищою (59%), ніж цей самий показник в ізольованих (30%). Лідери здатні з високою ймовірністю передвіщати перебіг подій, прогнозувати результати власних вчинків і дій оточуючих, передбачати розвиток комунікативних ситуацій і власні реакції на них. Дані статистичного аналізу підтверджують наявність помірного зв'язку між особистісно-

ситуативною прогностичною компетентністю і соціометричним статусом здобувачів вищої освіти ($R=0,4896$).

Оцінка хроноритмічної (часової) компетентності у лідерів сягає максимального рівня. Вони з високою імовірністю передбачають перебіг подій, відчують біологічні ритми, можуть впорядковувати часові межі, розподіляють у часі терміни реалізації завдань. Дані кореляційно-регресійного аналізу висновують наявність взаємозалежності між змінними часової прогностичної компетентності і схильності до лідерства ($R=0,6448$). Описаний статистичний взаємозв'язок є більш тісним, ніж для особистісно-ситуативної прогностичної здатності.

Показник просторової прогностичної компетентності становить 10% з 17% можливих, що засвідчує достатній рівень. Це вказує на посередні здібності до аналізу просторових чинників комунікативної ситуації, зумовлених місцем, положенням, соціальним середовищем, психологічною дистанцією у комунікативних взаємостосунках. Взаємозв'язок між просторовою прогностичною компетентністю і соціометричним статусом є слабким ($R=0,2581$), що вказує на незначний вплив просторової прогностики на розвиток лідерських якостей.

Загальний аналіз експериментальних даних вказує на підвищену здатність студентів з високим соціометричним статусом передбачати розвиток подій, явищ, прогнозувати наслідки діяльності.

3. Наукові розвідки, пов'язані із розробленням прогностичної здатності у лідерів дозволило визначити низку напрямів, психологічних умов і психотехнік формування прогностичної компетентності, що здійснюється за принципом диференційного підходу та поетапного його становлення. Основними напрямами є:

Мотиваційне стимулювання прогностичної здатності (розуміння значення прогнозування у спілкуванні; інтерес до підвищення власної прогностичної здатності).

Підвищення особистісно-ситуативної прогностичної здатності (аналіз власного досвіду; розвиток прогностичної гнучкості);

Посилення дієвості раціоналізації особистого часу (освоєння вмінь передбачати перебіг і послідовність подій);

Прогностичне осмислення просторових факторів комунікативної ситуації (розуміння, як просторові чинники впливають на функціональність);

Аналіз позитивних і негативних результатів комунікативних подій (розуміння наслідків ситуацій, формування відповідальності за власні рішення).

Розвиток прогностичної здатності у контексті формувального експерименту дає змогу сформулювати можливі сценарії, оцінити ймовірності, розробити план дій. Такий підхід до прогнозування дозволяє максимально ефективно використовувати ресурси та приймати обґрунтовані рішення в різних життєвих ситуаціях

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алфімов Д.В. Теорія і методика виховання лідерських якостей особистості у сучасній загальноосвітній школі: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.07. Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. Луганськ. 493 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Академія, 2004. 344 с.
3. Блінов О.А. Методика прогнозування психогенних втрат : методичний посібник. Київ : ВГІ НАОУ, 2003. 36 с
4. *Борщ Л.В. Лідерський потенціал та його вплив на гуманістичний розвиток суспільства. Державні економічні механізми та важелі гуманізації суспільства : монографія / керівн. авт. кол. І. К. Бондар. Київ : Корпорація, 2008. С. 91–132.*
5. *Боярко І.М., Гриценко Л.Л. Інвестиційний аналіз : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 400 с.*
6. Гаркуша Н. М. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті : навч. посіб. / Н. М. Гаркуша, О. В. Цуканова, О. О. Горошанська. Київ : Знання, 2012. 583 с.
7. Гармаш С.А., Гашуліна О.Е. Лідерські якості особистості керівника як запорука успіху. *Управління інноваційними проєктами та об'єктами інтелектуальної та об'єктами інтелектуальної власності. 2009. С. 37-44.*
8. Глівенко С.В. Економічне прогнозування : навч. посіб. / уклад. С.В. Глівенко, М. О. Соколов, О. М. Теліженко. Суми : Університетська книга, 2001. – 207 с.
9. Головешко Б.Р. Про деякі проблеми розвитку лідерських якостей у студентів вищих навчальних закладів. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. 2012. №32. С. 89–96.*
10. Головинський К. Харизма та лідерство в умовах кризи. *Людина і політика. 2000. № 6. С. 8–11.*

11. Гончаренко С. Про якість професійної освіти. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи : матеріали IV міжнародної науковопрактичної конференції*. (Хмельницький, 2007). Авіст, 2007. С. 50–54.
12. Гончарук Н.М. *Методика організації роботи практичного психолога*. Кам'янець-Подільський : Медобори, 2013. 347 с.
13. Горбатенко В.. Вікна в майбутнє: перспективи становлення галузевої футурології. *Політичний менеджмент*. 2010. Вип. 2. С.98–108.
14. Гоулман Д., Бояціс Р., Маккі Е. Емоційний інтелект лідера / пер. з англ. В. Глінка. Київ : Наш формат, 2021. 288 с.
15. Грабовецький Б. Є. *Економічне прогнозування та планування : Навч. посіб.* Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 188 с.
16. Демчук К. *Формування лідерських та професійних якостей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. №6. С. 9-10.
17. Дикань Н.В., Борисенко І.І. *Менеджмент : навч. посіб.* Київ: Знання, 2008. 389 с.
18. Діденко Н. Г., Стефанова О. А. *Сила лідера та його вплив*. Київ, 2015. 40 с.
19. Дятлов С.О. Гіперконкурентність як фактор лідерства у глобальній економіці. *Механізм регулювання економіки*. 2009. № 3 (т. 1). С. 110–119.
20. Євсюков О.П. *Психологічне прогнозування надійності діяльності працівників аварійно-рятувальних підрозділів МНС України: моногр.* / О.П. Євсюков, О.В. Тімченко. Харків : УЦЗУ, 2007. 288 с.
21. Іващенко А. Активізація лідерського потенціалу студентів вищих навчальних закладів у процесі позанавчальної діяльності на засадах компетентнісного підходу. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Педагогіка. Психологія. Філософія: збірник наук. праць. Вип. 28. Т. 2. С. 117–123.

22. Кайдалова Л. Формування лідерських якостей студентів на основі інноваційних методів навчання. 2017. URL: http://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/9035/1/%E2%84%967_3_34.pdf
23. Калетнік Г.М., Мазур А.Г., Кубай О.Г. Державне регулювання економіки : навч. посіб. Київ : Хай–Тек Прес, 2011. 427 с.
24. Карманенко В.В. Особиста й професійна ефективність. *Тренінги з розвитку лідерських якостей у студентів економічних університетів*. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2018. 73 с.
25. Кежковська І. Проблема становлення соціальної активності молоді засобами позаурочного навчально-виховного процесу (на прикладі учнівського самоврядування). *Вісник Прикарпатського університету. Серія Педагогіка*. 2008. Вип. XXVI - XXVII. С. 83–90.
26. Ковальчук В. І. Прогнозування розвитку системи освіти. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія*. 2016. №233. С. 112–120.
27. Колпаков В. Лідерство – фактор суспільного розвитку. *Персонал*. 2005. №9. С. 66–74.
28. Комарова К. В. Лідерство : навч. посіб. / К. В. Комарова, С. П. Коляда. – Дніпро : УМСФ, 2017. 430 с.
29. Коллінз Джим. Від хорошого до величного. Чому одні компанії прориваються, а інші – ні. / пер. з англ. Оксана Савчин. Київ: Наш формат, 2017. 368 с.
30. Корольчук В. М. Стресостійкість і адаптивний потенціал особистості в стресогенних умовах. 2010. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/psy/2010_82_1/korolchuk.pdf 10.
31. Корольчук М. С. Психофізіологічні засади дослідження стресостійкості особистості. 2011. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/psy/2011_94/Korol1.pdf.
32. Кошонько Г.А., Поробок О.О. Прогностичні вміння в структурі професійної діяльності майбутніх психологів. *Збірник наукових праць*

національної академії державної прикордонної служби України. Серія: Психологічні науки. 2018. Вип.2. С.130–142. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/6811>

33. Краснощок І. П. Розвиток лідерських якостей студентів. 2012. URL: [http://Nz2012_112_29%20\(1\).pdf](http://Nz2012_112_29%20(1).pdf).

34. Куриця А. І. Психолого-педагогічні умови розвитку лідерських якостей студентів. *Проблеми сучасної психології. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. 2014. Вип. 26. С. 353–363.

35. Лебідь Н. Стресостійкість як особистісна властивість керівників-лідерів закладів середньої освіти : навч. посіб. Київ : Пріоритети, 2016. 36 с.

36. Летучий Д.М., Гончарук Н.Т. Інтегрування стилів управління як засіб підвищення ефективності державної служби : моногр. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2016. 164 с.

37. Литвиновський Є., Литвиновська І. Феномен лідерства на державній службі. *Державне управління*. 2021. №1(7). URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/8-16-PB%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/8-16-PB%20(1).pdf).

38. Лідерство та команда в публічному управлінні / уклад. К.В. Таранюк, Я.В. Кобушко. Суми : Сумський державний університет, 2020. 175 с

39. Лідерство та управлінська еліта: навч. посіб. / уклад. А.М. Михненко, Н.Т. Гончарук, Е.М. Макаренко. Київ : НАДУ, 2011. 292 с.

40. Лідерство та управлінська еліта : конспект лекцій / уклад. Н.Т. Гончарук. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2016. 54 с.

41. Максименко, С. Прогнозування розвитку особистості як наукова проблема. *Наук. Вісник миколаївського держ. Пед. Ун-ту ім. В.О. Сухомлинського*, 2010. №2 (5). С.3–19.

42. Матвієнко В.Я. Прогностика. Київ : Українські пропілеї, 2000. 520 с.

43. Нестуля О.О. Основи лідерства. Практикум. Полтава: ПУЕТ, 2017. 124 с.

44. Орлів М.С. Розвиток лідерського потенціалу керівника сфери державного управління. Київ : Пріоритети, 2017. 40 с
45. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія управління. Київ : Академвидав, 2005. 568 с.
46. Пашута М.Т. Прогнозування та програмування економічного і соціального розвитку. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 480 с.
47. Підлісна Т.В. Лідерство в державній службі України: теоретичні основи : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2012. 16 с.
48. Планування і прогнозування в умовах ринку : навч. посіб. / ред. В. Г. Воронкова. Київ : Професіонал, 2006. 608 с.
49. Полковенко Т. Трансформація образу лідера в сучасному соціокультурному просторі. *Персонал*. 2006. № 7. С. 81–83.
50. Прийняття управлінських рішень : навч. посібник / Ю.Є. Петруня. В.Б. Говоруха, Б.В. Літовченко та ін.; за ред. Ю. Є. Петруні. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 216 с.
51. Психологічне забезпечення прогнозування соціальних процесів : монографія / О. Суший (наук. ред.) ; авт. кол.: Т. Данилова, В. Жовтянська, О. Кухарук, О. Малхазов, О. Суший ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2023. 171 с.
52. Резвих Є. Здатність до прогнозування як умова успішної професійної діяльності дорослих. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2021. №16 (61). С. 74–86.
53. Розвиток лідерства / Л. Бізо, І. Ібрагімова, О. Кікоть, Є. Барань, Т. Федорів ; за заг. ред. І. Ібрагімової. Київ : Проект «Реформа управління персоналом на державній службі в Україні», 2012. 400 с.
54. Розвиток лідерського потенціалу національної гуманітарно-технічної та управлінської еліти : монографія / за ред. О.Г. Романовського та О. С. Пономарьова. Харків : ФОП Мезіна В.В., 2017. 292 с.

55. Романенко О.В. Типологізація поняття "антиципація" в сучасній психологічній науці. *Юридична психологія*. 2015. № 2. С. 40-52
56. Романовський О.Г., Гура Т.В., Книш А.Є., Бондаренко В.В. Теорія і практика формування лідера : навч. посіб. Харків, 2017. 100 с.
57. Сеген Н. Антиципація – процес пізнання майбутнього. *Історична, культурологічна газета «Експедиція XXI» — Інститут суспільних досліджень*. 2013. №11 (137). URL: <http://www.ex21.com.ua/ecology/1199.htm>.
58. Скібіцька Л.І. Лідерство та стиль роботи менеджера. Київ : Центр навчальної літератури, 2009. 192 с.
59. Сопівник Р. В. Теоретичні і методичні засади формування лідерських якостей майбутніх фахівців агропромислової галузі : автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.07. Луганськ: Б.в., 2013. 40 с.
60. Сорока М. В. Освітнє середовище університетського коледжу як об'єкт управління. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика : науково-методичний журнал*. 2012. Вип. 1-2. 176 с.
61. Стадник В. Соціально-психологічне прогнозування динаміки рівня адаптованості населення України до стресогенних факторів війни. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 10(44). С. 1025–1034.
62. Стиліану Х. І. Комунікативні ситуації як засіб формування культури мовлення старшокласників у процесі вивчення гуманітарних предметів. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2011. № 4. С. 156-160.
63. Стиль управління та лідерство у подоланні криз. Антикризисний менеджмент: навч. посібник / Л.І. Скібіцька, В.В. Матвеев, В.І. Щелкунов, С.М. Подреза. Київ : Центр учб. л-ри, 2014. С. 321–412.
64. Стоян О. Ю. Лідерські компетентності для керівників-лідерів у сфері публічного управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. №10. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/10_2019/13.pdf.
65. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Кондор, 2011. 628 с.

66. Федчик В.А. Комунікативна діяльність у світлі поглядів сучасної науки на загальну теорію діяльності. «*Dynamikanaukowych badań – 2007*»: *materiały międzynarodowej konferencji. Filologiczne nauki. Przemysł: Nauka i studia*. 2007. Т.6. S..23–28.
67. Хаїтов П. О. Розвиток трансформаційного лідерства на державній службі : дис. ... канд. наук з держ. упр. Дніпро, 2017. 212 с.
68. Черкаський А.В. Психологічні моделі лідерства і керівництва в управлінській команді. *Актуальні проблеми психології*. 2016. Вип. 49. Т. I. С. 44-47. URL: <http://www.appsychology.org.ua/data/jrn/v1/i49/9.pdf>.
69. Шатун В.Т. Компетентності лідерства як детермінанта ефективності сучасного менеджера. 2024. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/361994.pdf>.
70. Шляхтіна Г.В. Механізм розвитку лідерського потенціалу державного службовця. *Наукові перспективи*. 2021. № 5 (11). С. 217-226.
71. Armstrong J. S. Principles of forecasting: a handbook for researchers and practitioners. N.Y. : Kluwer Academic Publishers, 2002.
72. Bashtannyk V., Goncharuk N., Zayats D., Ragimov F., Boiko N., Karpa M. Humanization of public administration in the conditions of transformation processes European experience for Ukraine. *AD ALTA: Journal of interdisciplinary research*. 2022. Vol. 12, Is. 1. P. 60–66.
73. Finding the right skills for the civil service. Institute for Government. 2021. URL: <https://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/civil-service-skills.pdf>.
74. Northouse P.G. Leadership: Theory and practice (7th ed.) CA: SAGE Publications, 2015.
75. Leadership 2050: Critical challenges, key contexts and emerging trends building leadership bridges. 2020. URL: <https://www.amazon.com/exec/obidos/ASIN/1785603493/managementc09-20>.

76. Strelnikov V.Yu., Lebedyk L.V., Hura T.V., Sysoieva S.I., Stankevych S.V., Shapovalova E.V., Avilova O.Ye. Leadership and social work in the environmental management system. *Ukrainian Journal of Ecology*. 2021. № 11 (2). C.349–351.

77. Zhang Y., Waldman D.A., Han Y.-L., Li X.-B. Paradoxical leader behavior sin people management: Antecedent sand consequences. *Academyof Management Journal*. 2015. № 58(2). P. 538-566.